

Tadeusz Śliwa, Stanisław Stępień, *Polański Tomasz [Polański Tomasz]* [w:] *Przemyski słownik biograficzny*, pod red. Ewy Grin-Piszczek, Tomasza Pudłockiego, Anny Siciak, Przemysł 2016 s. 123-126

POLAŃSKI TOMASZ [POLAŃSKYJ TOMA]. 15 X 1794 Bartne koło Jasła – 11 XI 1869 Przemysł. Greckokatolicki biskup przemyski. Był synem Tomasz, proboszcza greckokatolickiego w Bartnem i Katarzyny z Petrykowskich, córki ks. Joana Petrykowskiego, proboszcza w Szlachtowej.

Szkołę elementarną ukończył w Jaśle, a następnie uczył się w Gimnazjum OO. Pijarów w Podolińcu na Spiszu. Po jego ukończeniu w 1812 r. podjął studia filozoficzne w dwuletnim Liceum lwowskim. W 1814 r. jako alumn diecezji przemyskiej wstąpił do greckokatolickiego Generalnego Seminarium Duchownego we Lwowie. Rozpoczęte tam studia teologiczne ukończył w 1818 r., na reaktywowanym 7 VII 1817 Uniwersytecie Franciszka I we Lwowie.

Święcenia kapłańskie przyjął w 1819 r. w katedrze przemyskiej z rąk bp. Joana Śnigurskiego. Jako neoprezbiter w tym samym roku został mianowany prefektem studiów w Generalnym Seminarium Duchownym we Lwowie. Funkcję tę pełnił do końca 1829 r., będąc równocześnie adiunktem (15 XI 1820 – 14 XI 1822) na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego, tam też był supletem (1 IX 1821 – 31 V 1826) przy katedrze Starego Testamentu, wykładając historię Starego Testamentu i języki wschodnie. Na wydziale tym, po złożeniu wymaganych rygorozów i przedstawieniu rozprawy pt. *Assertiones ex disciplinis theologicis...* (Leopoli 1826), uzyskał 4 XII 1826 promocję na doktora teologii. Nie

otrzymał jednak katedry, co spowodowało, że zrezygnował z pracy na uniwersytecie, poddając się konkursowi na wakującą parafię we wsi Szkoło w dekanacie jaworowskim. Otrzymał ją z prezenty władz państwowych w kwietniu 1830 r. W jesieni 1831 r. podjął starania o kanonię w kapitule gr. kat. w Przemyślu związaną z urzędem kanclerza w konsystorzu biskupim. Początkowo na przeciąg dwóch lat powierzono mu jedynie urząd substytutu kanclerza, ale po instalacji na kanonika gremialnego 7 I 1833 został oficjalnym kanclerzem. Pełnił go do lutego 1835 r., kiedy to obejmując w kapitule godność kustosa, pozostał w konsystorzu jedynie asesorem, referentem i egzaminatorem diecezjalnym.

W kolejnych awansach Polański został w 1847 r. archidiakonem, czyli dziekanem kapituły, a w 1855 r. jej prepozytem; w grudniu 1856 r. ordynariusz mianował go swym wikariuszem generalnym, oficjałem i prezesem sądu biskupiego do spraw małżeńskich. W praktyce oznaczało to, że został pierwszą osobą po biskupie. Ponadto był w tym czasie także kuratorem biblioteki kapitulnej, dyrektorem drukarni, od 1843 r. asesorem Instytutu Wdów i Sierot po zmarłych kapłanach, a od 1845 r. jego prezesem. Prócz pełnienia godności i urzędów kościelnych, był aktywny także na płaszczyźnie dydaktycznej: w latach 1833–1847 był wicedyrektorem Zakładu Filozoficznego w Przemyślu, a następnie do 1849 r. jego dyrektorem.

We wrześniu 1847 r. został delegatem kapituły do Sejmu Stanowego we Lwowie, a w czasie Wiosny Ludów wziął aktywny udział w ukraińskim ruchu odrodzeniowym w Galicji. Po powstaniu Głównej Rady Ruskiej we Lwowie współuczestniczył w orga-

nizacji Okręgowej Rady Ruskiej w Przemyślu (25 V 1848), a następnie stanął na jej czele. Na przełomie czerwca i lipca z ramienia Rady kandydował do parlamentu wiedeńskiego (Reichstagu), ale nie został wybrany. Wziął natomiast udział w pierwszym ukraińskim zjeździe oświatowym w Galicji, tzw. Soborze Ruskich Uczonych, który obradował we Lwowie (19–26 X 1848). Zdecydowanie poparł tam program rozwoju oświaty i nauki w języku ukraińskim, a także przygotowania do druku podręczników szkolnych w tym języku.

Po objęciu przez dotychczasowego ordynariusza przemyskiego bpa Grzegorza Jachimowicza metropolii halicko-lwowskiej został 5 IX 1859 mianowany jego następcą na mocy dekretu Franciszka Józefa I. Papież Pius IX nominację tę potwierdził i 2 XII 1860 Polański został w archikatedrze lwowskiej konsekrowany na biskupa. Mimo zaawansowanego wieku i chłodnego przyjęcia w diecezji okazał się dobrym administratorem i gorliwym duszpasterzem. Przeprowadził wizytację kilku dekanatów na Łemkowszczyźnie. Potrafił znaleźć kompromis między czasem ostro rywalizującymi propagatorami oczyszczenia obrządku z łacynizmów a zwolennikami zachowania obrządkowego *status quo*. Stosując się w tej kwestii do zaleceń Stolicy Apostolskiej w wydawanych listach pasterskich w 1861 i 1862 r. hamował zbyt radykalne poczynania reformatorów liturgii. W 1862 r. za pośrednictwem nuncjusza apostolskiego w Wiedniu przekazał do Rzymu drukowane w Galicji w języku cerkiewnosłowiańskim księgi liturgiczne (przekazano je także unitom w Bułgarii). Stały się one podstawą prac Kongregacji Rozkrzewiania Wiary nad reformą obrządku unickiego. Aktywnie uczestniczył także

w procesie normalizacji stosunków między oboma katolickimi obrządkami w Galicji – rzymskokatolickim i greckokatolickim, współpracując w przygotowaniu tzw. *Concordii*, sfinalizowanej w 1863 r. Podpisał ją wspólnie z innymi biskupami galicyjskimi w Rzymie podczas składanej tam wizyty *ad limina Apostolorum*. Wraz z przebywającym z nim w Rzymie administratorem archidiecezji lwowskiej bp. Spirydionem Litwinowiczem, podjął działania w celu prawnego zatwierdzenia obu greckokatolickich kapituł, co ostatecznie nastąpiło decyzją Stolicy Apostolskiej 12 VII 1864. W celu uporządkowania na przyszłość kwestii obsady stanowisk w diecezji ustanowił zgodnie z postanowieniami soboru trydenckiego egzaminatorów prosynodalnych likwidując dotychczasowy niekanoniczny sposób otrzymywania beneficjów kościelnych. Po śmierci metropolity lwowskiego Grzegorza Jachimowicza był on przez dwa i półmiesiąca (6 V – 17 VII 1863) administratorem archidiecezji lwowskiej. W uznaniu zasług dla Kościoła katolickiego został w 1867 r. odznaczony przez papieża godnością „Assistens Solio Pontyficio”.

Będąc biskupem przemyskim jako wirylista wchodził w latach 1861–1868 do Sejmu Krajowego we Lwowie. Ponadto był członkiem Komisji Nadzorczej Zakładu Narodowego im. Ossolińskich oraz Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego we Lwowie.

Wskutek gwałtownie pogarszającego się stanu jego zdrowia, papież Pius IX brewe z 1 X 1867 mianował administratorem diecezji przemyskiej w osobie abp. Józefa Sembratowicza.

Biskup Polański był autorem wielu listów pasterskich, m.in.: z 28 II 1861, w którym zachęcał ducho-

wieństwo i wiernych od udziału w wyborach do Sejmu Krajowego; z 30 XI 1861 zachęcający do ofiar na budowę Domu Narodowego we Lwowie; z 27 I 1862 w którym przestrzegał przed zbyt daleko idącymi zapędami reformatorów obrządku greckokatolickiego, przez bezkrytyczne wzorowanie się na rosyjskim prawosławiu; z 28 VII 1862 powiadamiającym o encyklice „Amantissimus humani generis Redemptor” Piusa IX z 8 IV 1862, w której papież podkreślając troskę o stan i rozwój Kościołów Wschodnich informował o powołaniu Kongregacja dla Spraw Obrządku Wschodniego; z 15 XI 1864 powiadamiający wiernych o postanowieniach zawartej w Rzymie *Concordii*; z 16 IV 1865 obwieszczający znaczenie encykliki „Quanta cura ac pastoreali vigilantia” z 8 XII 1864, potępiającej liberalizm i nawołującej do chrześcijańskiej odnowy społeczeństwa. Niektóre z nich zostały przedrukowane przez Wołodymyra Pyłypowycza w publikacji *Дух і ревність Владика Снігурський та інші перемисьляни*, Перемишль–Львів 2002, s. 141–168.

Źródła i opracowania

Źródła: Archiwum Państwowe w Przemyślu, Kapituła Greckokatolicka w Przemyślu, sygn. 7, 402; ibidem, Archiwum Greckokatolickiego Biskupstwa w Przemyślu, sygn. 6890, s. 286; Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України у Львові. Відділ рукописів, ф. 167, оп. II, спр. 2591, арк. 12.

Opracowania: D. Blażejowskyj, *Historical Šematism of the Eparchy of Peremyśl including the Apostolic Administration of Lemkivščyna (1828–1939)*, Lviv 1995, s. 810; L. Finkiel, S. Starzyński, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*, Lwów 1894, cz. I, s. 265, 347; B. Horbal, *Polianskii Toma* [w:] *Encyclopedia of Rusyn History and Culture*, ed. P. R. Magocsi and Ivan Pop, Toronto–Buffalo–Londyn 2002, p. 390; I. Чорновол, *199 депутатів Галицького сейму*,

Львів 2010, с. 103, 105, 173; *Дух і ревність Владика Снігурський та інші перемишляни*, упоряд. В. Пилипович, Перемишль-Львів 2002, с. 7–8, 11, 140–168, 194, 471; S. Goliński, *Historia Gimnazjum przemyskiego*, [w:] *Sprawozdanie Dyrekcji C.k. Gimnazjum w Przemyślu za rok szkolny 1894*, Przemyśl 1894, s. 61–62; S. Grodziski, *Sejm Krajowy galicyjski 1861–1914*, Warszawa 1993, t. 2, s. 142, 152; J. P. Himka, *Religion and nationality in Western Ukraine. The Greek Catholic Church and the Ruthenian National Movement in Galicia, 1867–1900*, Montreal–London–Itaha 1999 (wg indeksu); И. Ф. Лемкин, *История Лемковины в V частях*, Торонто 1969, с. 240–241; S. Nabywaniec, *Unicy biskupi przemyscy w latach 1610–1991. Szkice biograficzne*, Rzeszów 1995, s. 71–73; W. Osadczy, *Kościół i cerkiew na wspólnej drodze: Concordia 1863: z dziejów porozumienia między obrządkiem grekokatolickim a łacińskim w Galicji Wschodniej*, Lublin 1999; J. Pelesz, *Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom von den ältesten Zeiten bis auf Gegenwart*, bd. 2, Wien 1880, s. 939, 942, 969–71, 979, 1008, 1010–11; М. Пристай, *Львівська греко-католицька духовна семінарія (1783–1945)*, Львів-Рудно 2003, с. 186; E. Sauerer, *Die politischen Aspekte der österreichischen Bischofsnennungen 1867–1903*, Wien 1968; T. Śliwa, *Polański Tomasz Syrus (1794–1869)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 27, Wrocław–Warszawa–Kraków 1982–1983, s. 282–283; *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1933*, Lwów 1934, s. 30; J. Wołczański, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1661–1939*, [w:] *Universitati Leopoliensi, trecentesimo quinquagesimo anniversarium suae foundationis celebranti*, in *Memorium*, Kraków 2011, s. 77–144; *За віру, нарід і права. Руські Ради Надсяння 1848–1850 рр.*, упор. В. Пилипович, Перемишль 2005, с. 19, 98–100, 104.